

פרוטוקול מס' 132

מישיבת ועדת הפנים ואיכות הסביבה
ביום ד', ח' בכסלו תשל"ו - 12.11.75, שעה 09.00

נ כ ח ד :

י. ארידור - יו"ר
נ. אליעזר

חברי הוועדה:

ד"ר ר. מרנס - אוניברסיטת מישיגן
מר דש - משרד הפנים
אדריכל כרמי - משרד השיכון
גב' דינגר (קונסוליה האמריקאית)
מר אטינגר

מוזמנים:

י. ברזני

מוזכיר הוועדה:

א. אדלר

ד ש מ ה :

הרצאת-אורח של ד"ר מרנס על
בעיות תכנון-ערים ועל תכנון
הרובע-לדוגמה בקריית-גת.

סדר-היום:

היו"ר י. אריזון:

אני פותח את הישיבה, ומקדם
בברכה את פרופ' רוברט מרגס,
מרצה לארכיטקטורה ותכנון ערים באוניברסיטת מישיגן. פרופ' מרגס
כבר ביקר בארץ פעמים אחדות, ועזר בתכנון קריית-גת. בימים אלה הוא
חזר מקהיר, ונשמח לשמוע ממנו פרטים בנושא תכנון ערים בארץ ובעולם.

ד"ר מרגס:

אפתח בכמה מלים על עבודתי המקצועית
ב-15 השנים האחרונות. התחלתי
כארכיטקט, בוגר אוניברסיטת מישיגן, ועברתי לעבוד בתכנון ערים
בוטרווייט. בארבע שנות עבודתי שם המשכתי ללמוד ועברתי מאדריכלות
לתכנון ערים, והתמחיתי בעיקר בתכנון ערים בינוניות של 15-20 אלף
תושבים. לאחר מכן התקשרתי עם האדריכל גליקסון מישראל ודנו ביחד
על מחקריו השונים בשטח התכנון בישראל ובהולנד, בעיקר תכנון איזורי.
בתקופה זו פגשתי גם את מר יהודה טמיר. זה היה ב-1963/64.

לאחר זמן מה באתי לארץ ועברתי
כיועץ לענייני תכנון. במסגרת זו תכננתי ביחד עם מר גליקסון את
השיכון-לדוגמה בקריית-גת, שבה הייתה שותפת גם פרופ' שובל. משרד
השיכון סבר באותה עת שצורת הבניה הקיימת עבור עולים יוצרת למעשה
גיטאות אתניות בערי הפיתוח; וקבוצת אנשים, ביניהם מר גליקסון,
חשבה שיש אפשרות להביא ליצירת חברה מאוזנת והטרנזיטית יותר באמצעות
תכנון-ערים מתאים, והצליחו לשכנע את משרד השיכון להסכים לפרוייקט
זה של השיכון-לדוגמה, במטרה לצאון כאמור את אפשרויות האינטגרציה
החברתית במקום.

תכניתי של מר גליקסון הייתה לפתח
את המקום בעקבות מחקרים נרחבים שנעשו קודם לכן - כלכליים, דימוגרפיים
וסוציולוגיים, כמו גם טכנולוגיים. השכונה תוכננה כך שהבניה תתמשך
על פני תקופת זמן, שלבים-שלבים, כשכל שלב יהווה נושא ללימוד לקראת
השלב הבא - בסך הכל תקופה של 10-12 שנים, תוך יישום מעשי של המסקנות
מן השלב הקודם. בגמר הפרוייקט הוא צריך לשמש מודל של אינטגרציה,
ליישום על פני הארץ כולה.

שהייתי אז בארץ מאמצע 1964 עד
סוף 1965, והייתי שותף בחלק מן התכנית, כיועץ לענייני תכנון
ועריכת תכניות, וכן כסוציולוג. כך עבדתי עם פרופ' שובל בעריכת
שאלון ממנו ניתן יהיה ללמוד על תגובותיהם של האנשים לתכנית. כשבאתי
למקום כבר היו שש יחידות גמורות, שגרו בהן 200 משפחות, כולל ותיקים,
עולים-ותיקים, ועולים-חדשים מאירופה וצפון-אפריקה. השיכון היה
מעורב לא רק אתנית אלא גם מבחינת גודל המשפחות. הדירות הגדולות
ביותר, שניתנו למשפחות הגדולות ביותר (בעיקר יוצאי צפון-אפריקה)
היו בנות ארבעה חדרים. הכנו כאמור שאלון לאותן 200 משפחות במטרה
לברר את תגובתם למצב הפיזי והחברתי בשיכון, כדי ללמוד על ציפיותיהם
לעמיד וכן כדי לברר בדיוק מהו הרכב האוכלוסיה במקום - כלכלי, אתני
וכו'. את האינטפורמציה שחתקבל מן השאלון היתה כוונה לנצל לקראת
השלבים הבאים של בנין השכונה. עריכת השאלון נסתיימה בתקופה שעזבתי,
לקראת סוף 1965, והתוצאות נתפרסמו כעבור זמן ע"י פרופ' שובל.

נוסף לכך עסקתי בתכנית שיכון
מבוססת על מחקר קודם של פרופ' שובל, עוד לפני שהוחל באותו שיכון-
לדוגמה, מחקר שניסיתי לנצלו בעבודת האיכלוס באותו שיכון. למשל:
המסקנות מאותו מחקר קודם היו שניתן לאכלס בהצלחה שכונה מעורבת
בתנאי ששתי משפחות מאירופה יהיו על כל משפחה אחת מצפון-אפריקה;
להיפך זה לא הלך.

היו אפוא שלושה שלבים לעבודתי
כאן באותה תקופה: התכנית הארכיטקטונית ותכנון המקום; הסקר
הסוציולוגי שינחה את העבודה בשלבים הבאים; ותכנית האיכלוס לתקופה
הבאה.

ד"ר מרנס:

כשחזרתי לארצה ב-1965 חזרתי שוב לעבוד בתכנון איזורי, שוב באיזור דטרויט, בעיקר בשטח מחקר תחבורתי באיזור שהוא מעוייר מאד, דומה קצת לתל-אביב. שהייתי שם שלוש שנים, בהן עסקתי בין השאר גם בהוראה בניה"ס לעבודה סוציאלית בדטרויט, וכן עבדתי במטרה חלקית גם בפלורידה. באותה עת הרגשתי שאני זקוק להשלמת השכלתי הפורמלית בשטח הכלכלה והסוציולוגיה, ולכן חזרתי ללימודים באוניברסיטת דטרויט, וקיבלתי תואר ד"ר בסוציולוגיה, דבר שהיה דרוש לי לצורך עבודתי בתכנון. כשסיימתי את לימודי ב-1970 נתבקשתי להשאר באוניברסיטת מישיגן, וקיבלתי מינוי במכון לתכנון חברתי סביבתי. ביחד עם זה יש לי גם קשר עם משרד ארכיטקטים בעיר.

שטח המחקר שלי הוא בעיקר מחקר בנושאי תכנון מדיניות חברתית, והוא קשור בתכנית רחבה שתשמש סוציולוגים ומתכננים כשהם באים לקבוע מדיניות סביבתית. תפקידי הוא לעבוד עם קבוצות אנשי ציבור - מועצות ערים וכו' - כדי לעזור להם להגדיר את צרכיהם הידע, ולאחר מכן - עריכת המחקר שיספק להם את הידע הנדרש. האינפורמציה שהמכון למחקר שלי משיג איננו מיועד לקבוע את המדיניות, אלא להוסיף מידע שיעזור לנוגעים בדבר בקביעת ההחלטות והמדיניות של תכנון סביבתי.

המחקר שלי עוסק באנשים, בתגובותיהם לבעיות סביבתיות - כולל נושאי תחבורה, בידור, שיכון וכו'. המטרה היא כאמור לספק אינפורמציה שתנוצל על ידי מתכננים ציבוריים בדורגים השונים - מוניציפליים, מדינתיים ופדרליים. פרט לאספקת האינפורמציה אני עוסק גם במתן עזרה למתכננים ואדריכלים להעריך את תוצאות ההחלטות שנתקבלו. למשל: החלטה בקשר לתכנית תחבורה מסויימת, שהביאה בחשבון הנחות מסויימות. הבעיה היא להעריך אותן הנחות מוקדמות אם הוכחו נכונות או לא, והאם ענתה ההחלטה על הציפיות בעקבות אותן הנחות. שוב, בשטח התכנון הסביבתי. זה היה עיסוקי העיקרי בחמש השנים האחרונות, הרבה בחסות של העיריות והממשלה הפדרלית (משרדי הפנים, החקלאות והשיכון של ארה"ב). כן נעזרתי על ידי תמיכות של קרנות המדע הלאומיות.

תשומת לב מיוחדת ריכזתי בשטח השיכון, הצופש והבידור. מה שנוגע לשיכון - הגורתי אותו לא רק כשיכון פרטי אלא גם מבחינת התכנון הסביבתי-איזורי. ערכתי מאקרים על הרגשתם של אנשים ביחס לתכנון סביבתי מגוריהם. בנושא זה אף הוצמנתי לשאת את דברי בנועידה לענייני שיכון שהתקיימה ביוהנסבורג, ובדרך בחזרה "קפצתי" אלייכם.

לפני כשלוש-ארבע שנים נתבקש המכון שלי למחקר חברתי על ידי משרד הפנים ומשרד החקלאות של ארה"ב להעריך תכנית חדשה בחסות פדרלית, מה שנקרא "Youth Conservation Corps Program". התכנית התבססה על ה-Civilic Conservation Corps מחקופת השפל הכלכלי בארה"ב, שנועדה לשלוח מובטלים לעבודות ציבוריות בשמורות טבע וכו'. ה-Youth Conservation Corps נוסד ב-1971, במטרה לשלוח בני נוער בגילים 15 עד 18 מכל שכבות החברה ובעלי רקע שונה מבחינה איזורית, חברתית ועדתית, לפארקים הלאומיים ולשמורות הטבע, כדי שיבלו שם את תקופת החופש-הגדול ויעבדו בהקמת שבילים, רישום אינוונטאר של החי וכו', במטרה חינוכית של לימוד והכרת הסביבה במונחים של אקולוגיה, מקורות טבע, הכרת חיות-הבר וכו'. הקונגרס החליט על התכנית הזאת כתכנית תלת-שנתית, מ-1971 עד 1973, והמכון למחקר של מישיגן נתבקש כאמור להעריך את התכנית שהוכנה מנקודת מבטם של הצעירים שלקחו בה חלק, בצד המחקר הכלכלי והכפפי של הפרוייקט (הצעירים קיבלו שכר נומינלי בעד עבודתם). אנחנו נתבקשנו כאמור להעריך את התכנית מנקודת המבט של תגובתם של אותם הצעירים ודעתם על הפרוייקט, ומה הם לומדים ממנו, ובעיקר כיצד הם רואים את עתידם בנושא זה - בתקווה שרבים מהם יבחרו בעתיד בקריירה בשטח העבודה הסביבתית, החל בקריירה אקדמאית וגמור בעבודות-כפיים בשמורות טבע. המחקר לא הסתמך על הישגים בתקופת קיץ אחת, אלא התעניין יותר בהשפעה ארוכת-הטווח על הצעירים.

ועדת הפנים ואיכות הסביבה
12.11.75

ד"ר מרנס:

הפרוייקט הצליח מנקודת מבטם של הצעירים, אם כי הייתה גם ביקורת על הצד החברתי, על עידוב הקבוצות מבחינה עדתית ואתנית, אחד הדברים שהתכנית שמה בהם דגש (ברומה לפרוייקט של השיכון-לדוגמה בקריית-גת). עכ"פ, הפרוייקט הזה הפך לתכנית קבועה של הקונגרס. בשנה הראשונה לקחו בה חלק רק 3,000 בני נוער מכל רחבי אר"ב. בשנה השניה עלה המספר ל-10 אלפים, והיום הוא מגיע ל-200 אלף, כשהעניין כולו נמצא בתהליך של פיתוח וגידול. התוצאות לטווח ארוך עדיין זקוקות להבהרה, כשאחת הדרכים להערכת התוצאות הללו ארוכות-הטווח היא לגלות מה עושים כיום אותם צעירים שהיו הראשונים בתכנית, ב-1971-73.

היו"ר י. ארידור:

אולי תוכל לספר לנו רשמים מפידת ההצלחה או הכשלון של התכנית בקריית-גת, אותה תכנית שלקחת בה חלק בשעתו?

שנית, אני מנחש שחברי הוועדה ישמחו לשמוע דעתך על ביקורת האחרון בקה"ר - ולא רק בשטח התכנון הפיזי של ערים ובניינים, אלא גם בשטח החיים הסביבתיים, בשטח האנושי.

מר דש:

אולי נוכל לשמוע מה המקום שתופשת בכל התכניות הללו הדאגה לקשיש?

ד"ר מרנס:

הרבה נעשה בשטח המחקר וגם בקונגרס בעניין הקשישים, ועוד אעמוד על כך בהמשך הדברים.

מה שנוגע לקריית-גת - בשנה שעברה נתבקשתי ע"י הוועדה הסוציאלית של האו"ם לבוא לארץ כדי לנסות ולהעריך את תוצאות העבודה בקריית-גת, כעבור 10 שנים. הם היו מעוניינים מאד בנושא של אינטגרציה חברתית באמצעות תכניות שיכון, וישראל נבחרה כאחת מארבע ארצות לצורך מעקב כזה (האחרות היו אר"ב, קולומביה וזאמביה). בישראל היו מעוניינים בעיקר בתכנית של קריית-גת. מר גליקסון ואני כתבנו אפוא את העבודה על קריית-גת, כך שהנושא קיבל פרסום גם מחוץ לגבולות המדינה.

מר כרמי:

בתקופה הקצרה בה אני מכהן במשרד השיכון קיבלתי רושם שמה שעשה מר גליקסון בקריית-גת הוא דבר יוצא-דופן, שלא השפיע על מה שנעשה אח"כ.

ד"ר מרנס:

נכון.

מר כרמי:

נראה לי שכל תכנית-האב של קריית-גת איננה מביאה בחשבון את צרכי הגידול בעתיד של העיר ואת הצורך בפיתוח ושיקום דברים קיימים. אם אתה מדבר אפוא על קריית-גת - הייתי שמח לשמוע ממך פרטים לא רק על התכנית בהקפה המצומצם, אותו קטע שבו טיפלת ישירות, אלא אולי תדבר על העיר כולה. כיוון שבניגוד לערים רבות אחרות באץ, שבהם אתה יכול לדעת פחות או יותר כדיוק כיצד יתפתחו - בקריית-גת אין הדבר כן; שם קשה מאד לדעת איזו מדיניות צריך משרד השיכון לנקוט בשטח זה.

ד"ר מרנס:

מד גליקסון טיפל בשני דברים בקריית-
גת: (1) העבודה ההתחלתית של
השכונה-לדוגמה, שבה השתתפתי גם אני; (2) לאחר שעזבתי הוא נתבקש ע"י
משרד השיכון להכין תכנית-אב לקריית-גת כולה. למעשה אינני יכול לדבר
על תכנית-האב ועל ביצועה, ולקבוע אם התכנית אכן בוצעה כמתוכנן.
כשביקרתי בעיר לפני ימים אחדים ראיתי שהיא גדלה ומתפתחת יפה, מסיבות
שונות, שאחת מהן היא בוודאי האפשרויות הכלכליות שבמקום. יחד עם זה,
אני יודע שיש עדי פיתוח רבות בארץ שאינן גדלות במידה כזאת, ואמנם,
אחת השאלות שמעניינות אותי כחוקר (לא כל-כך כאודיכל) היא למה עדיים
מסויימים גדלות ולעומתן ערים אחרות אינן מתפתחות; מה מושך אנשים
למקום מסויים, פרט לאפשרויות הכלכליות, ומה גורם להם לרצות לעבור
לאיזור ת"א או חיפה. זהו נושא עצום למחקר, והייתי שמח אילו הרשויות
הנוגעות בדבר היו יכולות להקצות כספים רבים יותר למחקרים מסוג זה.

מר כרמי:

במשרד השיכון יש חדרים מלאים
בעבודות-מחקר המונחות על המדפים
ללא שימוש. אני כשלעצמי לא ידעתי עד עכשיו שמד גליקסון ערך תכנית-אב
לקריית-גת. מאידך, אני יודע על שתי תכניות אחרות שהחלו בהן, ללא תיאום
ביניהן. מכל מקום, השאלה של יישום התכניות בשטח היא בעיה קשה וחשובה.
מעולם לא הכרנו כאן בארץ את החשיבות של תכנון-מראש; תמיד עבדנו
בתכנון מהיר אל הפה.

ד"ר מרנס:

אני עובד כאמור עם המכון למחקר
חברתי סביבתי, המורכב מארבעה
מרכזים: הגדול ביניהם הוא המרכז למחקרי סקר, זחקרים מבוססים על
סקרים חברתיים, גם בקנה-מידה לאומי וגם בקנה-מידה קטנים יותר. השני
הוא: "CRUScR" - Center for research on the Utilization of Scientific Research
- איך מיישמים את המחקרים הלכה למעשה. כרגע אני עוסק בשני פרוייקטים:
האחד בשיתוף עם עיריית וטרניט, והשני בצפון-מיסיגן, בעיקר שטח של
נופש, וזה בשיתוף עם CRUScR למחקר שימושי. אני עומד במגע הדוק
עם מועצת העירייה של וטרניט ועם המחלקה לתכנון שלה.

מר דש:

האם המכון הזה של CRUScR עוסק
גם בשימוש בטכנולוגיות חדשות?

ד"ר מרנס:

כן, כולל טכנולוגיות רפואיות, וכיצד
מיישמים את תוצאות המחקרים הללו
בשטח, בעיקר ע"י קובעי המדיניות, חברי קונגרס וכו'. המכון הלאומי
למדע בארה"ב משקיע כספים רבים לאחרונה במטרה להבין את התהליך הזה,
כדי שהאינפורמציה המושגת ע"י המחקרים השונים תוכל באמת להיות מיושמת
הלכה למעשה. אינני מכיר את סדר העדיפויות כאן בישראל, אבל חשוב
להכיר בצורך שהחלטות שמתקבלות יביאו בחשבון את תוצאות המחקרים הללו,
וראשית כל שהמחקרים ותוצאותיהם יובאו לידיעת מעצבי המדיניות. לשם כך
דרושה מעורבות ישירה של אנשי המחקר בתוצאות מחקריות. זהו אחד הדברים
שמעניינים אותי במיוחד, מאחר שהתחלתי כאודיכל, כלומר כאיש ביצוע,
וכיום אני מנסה לגשר על פני הפער שבין אנשי המחקר והתכנון החברתי
ובין אנשי הביצוע. וכבר מצאתי אנשים רבים באוניברסיטת ת"א שהתחילו
אף הם כאנשי מחקר אבל כיום מנסים לגשר על הפער הזה שבין המחקר הטהור
והביצוע. אני סבור שהאוניברסיטאות יכולות למלא בעניין זה תפקיד נכבד.

לפני כשנה ערכתי ביקור קצר בקריית-גת
ודיברתי עם אנשי העירייה ועם אנשי משרד הסעד, וכן שוחחתי עם אנשים
ברחוב. הרושם שקיבלתי - על סמך ביקור חטוף זה - הוא שאפשר לראות את
קריית-גת כהצלחה מסוייגת, מנקודת מבט של אינטגרציה חברתית. עדיין אפשר

ד"ר מרנס:

למצוא בשיכונים הראשונים זה בצד זה תושבים יוצאי צפון-אפריקה ואסיה ויוצאי אירופה, עם עזיבה קטנה יחסית. מה שאין כן לגבי הוותיקים, שרק מעטים מהם נשארו, רק כ-20%. ב-1965-66, כשנכנתה היחידה הראשונה מאותן שש היחידות שהזכרתי, היו שם 4% ותיקים. בשנה שעברה נשאר רק אחוז אחד. מכאן אני חושד שעם השיפור במצב הכלכלי והחברתי של אנשים הם נוטים לעזוב את השיכון-לדוגמה בקריית-גת, ולכך יש לדעת סיבות שונות.

מר כרמי:

בשעתו היה העיון לגבי השיכונים בערי פיתוח שמסביב לכל שיכון יושאר שטח פתוח על מנת שניתן יהיה להרחיב כל יחידת שיכון ע"י תוספת חדרים בעתיד. האם למרות האפשרות הזאת עדיין אתה סבור שאנשים בכל זאת נטו לעזוב את השיכון ולעבור למקומות אחרים?

ד"ר מרנס:

כן. נראה לי שאחת הבעיות החמורות בשיכון-לדוגמה, כמו גם במקומות רבים אחרים בארץ, היא בשטח האחזקה של השיכון כולו. המקום מלוכלך, זרוע חלקי פסולת (כמו גם באיזורים אחרים בקריית-גת, המאוכלסים ע"י עולים), והמקום איננו אטרקטיבי כפי שקיווינו שיהיה ע"י התנוון.

מר כרמי:

ומה בנוגע לחלקות הפרטיות והגינות הפרטיות שבשיכון?

ד"ר מרנס:

כאן מרחיבים. יש רופאים רבים שגרים במקום, ומדי שנה נרואים שם תוספות בניה, חדרים ומרפאות. אנשים מילאו את הגינות ע"י תוספות בניה. היחידות המקוריות שנבנו ב-1965 היו קטנות יחסית - 50-60 מטרים. זאת הייתה אחת הבעיות, ואחת הסיבות לעזיבה עם גידול המשפחות והשיפור בהכנסה. מבין שתי האפשרויות שעמדו לפני משפחה מתרחבת: תוספת בניה או עזיבה - בדרך כלל בחרו באפשרות השנייה, בעיקר בגלל מצב האחזקה העלוב, דבר שהופך כאמור את המקום לבלתי-מושך.

ניסיתי לאתר גם גורמים אחרים:

רבים מן העולים החדשים שבאו למקום בשנים הראשונות מוצאים מהודו. אלה בעלי משפחות גדולות מאד, שהתרכזו במקום אחד בשכונה וגרמו לרעש ולהורדת התומית של השכונה כולה.

בימים הקרובים אשלח לכם העתק של

הדו"ח שאני עומד להעביר בעניין זה לוועדה הסוציאלית של האו"ם. כאמור, מבחינת אינטגרציה חברתית השיכון-לדוגמה בקריית-גת ניתן להיחשב כהצלחה מסוייגת, אם להביא בחשבון את כל הגורמים שנוספו בינתיים: המלחמה, המצב הכלכלי וכו'. יש לזכור שכחוצאה מכל הגורמים הללו השכונה איננה מלאה עד היום; יש בה עדיין בתים ריקים, והתכנון לא בוצע בשלמותו. אחת הסיבות לכך היא שמר גליקסון איננו עוד אחנו, ולמעשה אין מי שישיגה וילחץ על הביצוע היום-יומי של העבודה. הדבר מתקשר שוב עם הנושא של הקשר בין מחקר, תכנון וביצוע.

היו"ר י. ארידור:

האם הדו"ח שאתה מזכיר יכלול גם הצגה זה מול זה של התכנית המקורית מול הביצוע במציאות?

ד"ר מרנס:

נשמח מאד לקבל העתק.

היו"ר י. ארידור:

מה בנוגע למהנדס המקומי של קריית-
גת? האין הוא יכול ללחוץ על משרד

נ. אליער:

השיכון? האין הוא מוסמך לכך?

אינני יודע.

ד"ר מרנס:

הוא מכין עכשיו תכנית חדשה לקריית-
גת. מאז גליקסון היו שתי תכניות-

מר דש:

אב אחרות. הצרה היא שקריית-גת מוקפת ע"י שטחים חקלאיים מדרום וממערב,
ואין לה אפשרות להתפשט, ואילו ממזרח גובלים בה שטחי תעשייה שאינם
ניתנים לתכנון-למגורים. כל זה משום שהתכנון המקורי של קריית-גת היה
מיועד ל-15 אלף איש, ואילו עכשיו מדברים שם על עיר של 30 עד 50 אלף
תושבים.

זאת הצרה עם כל תכנון-הערים בישראל.

מר כרמי:

גם בבאר-שבע עשו אותה שגיאה: הקימו
את איזור התעשייה במרחק של 15 ק"מ
אפילו בית-הסוהר במקום כבר נמצא

נ. אליער:

מן העיר, מרחק אפסי לעיר מתפתחת.
כמעט במרכז העיר.

יש כאן שתי בעיות: האחת - של
השיכון-לדוגמה הספציפית שלקחתי בו

ד"ר מרנס:

חלק, והלקחים שאפשר ללמוד ממנו. המהנדס אשר סטוף ביחד עם המהנדס
גינצבורג בת"א ממשכנים לעבוד על השיכון הזה. הבעיה השניה היא של
גידולה של עיר-פיתוח, והאם בכלל אפשר לתכנן עיר כזאת מראש למספר
מסויים של תושבים.

מי בכלל ישום לנציב גבולות לפיתוחה
של עיר? מי ערב לכך שעיר כזאת לא

נ. אליער:

תפתח במשך הזמן ל-100 אלף? ואיך אפשר שלא להביא דבר כזה בחשבון
מראש?

צריך לזכור את זה כשמדברים על
תכנון העיר החדשה בחולות ראשון-
לציון.

היו"ר י. ארידור:

בדרכי בחזרה מיוהנסבורג עברתי דרך
קניה, ומשם דרך קהיר. בקהיר ביקרתי

ד"ר מרנס:

בעיקר כתייר, אם כי גם שם היו לי קשרים מקצועיים. כוונתי הראשונה
היתה להשאר בקהיר שבוע עד 10 ימים, אבל עזבתי שם כעבור חמישה ימים,
בעיקר משום שלא הרגשתי שם נוח כיהודי.

התרשמתי מאד ממספר האנשים ומקצב

העבודה, הרעש והצפיפות שבאיזור קהיר. זוהי עיר בת 7 מיליון תושבים.
טיול ברחוב אלנבי בת"א נחשב לטיול בכפר לעומת קהיר; המצב שם חמור
יותר מאשר ברומא. יש שם יותר מדי אנשים, יותר מדי מכוניות, והעיר

ד"ר מרנס:

חנוקה ע"י תיירים. יש בקהיר 4-5 מלונות טובים, כולם תפושים מראש כבר בספטמבר עד פברואר. אני עצמי נאלצתי להתגורר במלון מדרגה ד'.

קבוצות התיירים שנתקלתי בהם הן בעיקר מאירופה - גרמניה, צרפת, אנגליה ובריה"מ. פחות מארה"ב. אלא שיש שם גם אנשי עסקים רבים. בין אלה רבים האמריקאים (אם כי שמעתי שלמרות המספר הגדול של מבקרים לצורך עסקים - עסקים ממש לא עושים שם הרבה).

נ. אליעד: כיצד פותרים את בעיות השיכון של אותם 7 מיליון תושבי קהיר?

ד"ר מרנס:

יש בתים ישנים רבים בקהיר, שהזכירו לי לא במעט את הבתים הישנים של פריז. ראיתי מעט מאד בינוי חדש, פרט לפרבר אחד, בדרך לשרה-התעופה - הליופוליס, שהזכיר לי את רמת-אביב. יש גם וילות רבות, נוסח סביון ואפקה וכו', באיזור, אבל גם בניינים גבוהים וצפופים. ראיתי שיכונים חדשים בסואץ, במסגרת הבניה של ישראל בתחילת שנות החמשים, במימון סעודי.

נ. אליעד: האם נכון שאנשי מתגוררים שם ממש ברחוב?

ד"ר מרנס: לא נתקלתי באנשים שגרים ממש ברחוב, אבל אני ממניח שיש גם כאלה, בעיקר בשכונות הישנות.

נ. אליעד: מה מצב התחבורה בקהיר?

ד"ר מרנס: האוטובוסים שם הם בעיה בפני עצמה. מוכרת לכם בוודאי מסרטים התמונה של אנשים בתלים ונאחזים בדלתות ובחלונות, כמו בהודו. יש בעיר מוניות רבות. זוהי ארץ די יקרה, עכ"פ לתיירים (אם כי לא כמו ישראל).

מעט מאד הצלחתי לדבר עם אנשים ברחוב; מספר דוברי אנגלית או צרפתית גם בקרב נהגי המוניות הוא קטן ביותר. הרגשתי היתה שבקהיר חסר מעמד-ביניים. יש שם בעלי מקצועות חפשיים עשירים, ומתחתם - בני המעמדות הנמוכים, העניים. נתקלתי שם בבית-קברות קופטי שאל הקיר המקיף אותו מבחוץ צמודים צריפים-צריפים עלוברים שבהם מתגוררים אנשים. בניה חדשה לא ראיתי הרבה, כאמור, פרט לאיזור הליופוליס, שהוא איזור עשיר. רק בסואץ נתקלתי בשיכונים עממיים פחות או יותר. לא נתקלתי גם בהטרדה בדרך מקהיר לסואץ, למרות היות האיזור שורץ צבא וזרוע בו מחסומים רבים.

היו לי כאמור מספר קשרים אישיים עם אנשים בקהיר. אחד מעפיתי בארה"ב הוא יהודי שנולד בקהיר; הוריו התגלו, אביו עבר לישראל ואמו נישאה שנית, לנוצרי, ונשארה במצרים. ביקרתי אצלה. היא חיה בתנאים לא רעים, אם כי דירתם נמצאת באיזור יטן וקצת מוזנח. מצבם הכספי לא רע. הם אמרו לי שהיו רוצים לעבור דירה,

ד"ר מרנס:

אבל אין דירות (הליופוליס נראתה להם רחוקה מדי). הרושם שלי הוא שיש עוד אנשים רבים מסוגם הגרים באיזורים מיושנים, שמצבם הכלכלי היה מאפשר להם לעקור משם, אבל אין לאן.

אדם אחר שעמו נפגשתי היה פרופסור מצרי לארכיטקטורה. אחד מתלמידי בארה"ב מוצאו מקהיר, והוא קישר ביני ובין הפרופסור הזה. ביקרתי באוניברסיטה של קהיר, ולהפתעתי גיליתי גם שם רק סטודנטים מעטים ודברי אנגלית. שוחחתי עם אותו פרופסור על עבודתו המקצועית. הוא עובד ביחד עם חברה הולנדית על תכנון-מחדש של איזור סואץ. אין לו כל קשר, לא מקצועי ולא רגשי, עם תכנון איזור קהיר ובעיותיה החברתיות. ניסיתי לדבר איתו על שיתוף פעולה כלשהו בתכנון בין ישראל ומצרים, בנושאים המשותפים לשתי הארצות, אבל הוא התחמק מחשובה. ייתכן שאחזור לשם כעבור זמן. אמש הייתי בחיפה ודיברתי עם אנשים מן הטכניון. הייתי רוצה מאוד להקים גשרים מקצועיים בין אנשי הטכניון ובין אותו פרופסור מקהיר, בשטחים שיש בהם עניין הדדי.

פגישה לא נעימה היתה לי בקהיר עם פלשתיני שישב ליד שולחני במלון. הוא מתגורר כיום בלבנון, ויש לו משרד בביירות ומשרד בקהיר. התחלנו לדבר על פוליטיקה. מוצאו מחיפה, והוא דיבר בהתרגשות רבה. הוא משוכנע שמטרת ישראל היא התפשטות ושלטיה כלכלית באיזור כולו, שרצונה ליהפך למעצמה כלכלית שווה לאירופה, ושהפתרון לטווח ארוך הוא מדינה חדשה חילונית באיזור. לשאלתי איך הוא חושב שהדבר יתבצע - לא יכול היה לענות. המפחיד הוא שיש לו שני בנים, בני 12 ו-14, והוא שולח את שניהם בקביעות לסוריה לאימונים צבאיים. השיחה כולה עשתה עלי רושם מכא, והיה-לה חלק בהחלטתי לעזוב את קהיר מוקדם משתכננתי.

היור"י. ארידור:

אני חוזר ומודה לפרופ' מרנס, בשם כל הנוכחים. ובשם הוועדה כולה אני

מאחל לך הצלחה, ומקווה שניפגש שוב בביקורך הבא אצלנו.

(הישיבה ננעלה ב-11.00)